

มุมมองที่เปลี่ยนไปจากยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลง: การศึกษาแบบเรียนรวมในประเทศไทย

THE SHIFTED PERSPECTIVES FROM AN ERA OF CHANGE: INCLUSIVE EDUCATION IN THAILAND

เสริมทรัพย์ วรปัญญา¹ และอภิสรณ์ ภาชนะวรรณ^{2*}
Sermsap Vorapanya¹ and Apison Pachanavon^{2*}

Received : 6 December 2024

Revised : 24 April 2025

Accepted : 26 April 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการทบทวนทางประสบการณ์การทำงานด้านการศึกษาแบบเรียนรวมของผู้เขียน และเป็นการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องของการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมในประเทศไทยและต่างประเทศ ด้วยการอธิบายในเชิงปริทรรศน์ที่สะท้อนถึงพัฒนาการของหลักการศึกษาที่มีนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษจำเป็นรวมอยู่ในระบบตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยบทความนี้ได้อธิบายวิวัฒนาการของการศึกษาแบบเรียนรวมในประเทศไทย โดยที่ยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงเป็นตัวแปรที่ส่งผลให้มุมมองต่อการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมเปลี่ยนไป โดยมีกฎหมายรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติต่าง ๆ และนโยบายทางการศึกษา ความเคลื่อนไหวของสื่อมวลชนไทย การศึกษาวิจัยของนักวิชาการทางการศึกษาไทย เป็นสถาบันหลักในการร่วมขับเคลื่อนให้สังคมเข้าใจว่า หากทุกภาคส่วนเข้าใจเจตนารมณ์ของการศึกษาแบบเรียนรวม จะมีส่วนผลักดันให้การอยู่ร่วมกันของนักเรียนทุกคนในโรงเรียนมีความเป็นกัลยาณมิตร เกิดความผาสุกจากความเข้าใจธรรมชาติของความแตกต่างและก่อให้เกิดการยอมรับซึ่งกันและกันในฐานะสมาชิกของสังคมนั้น

คำสำคัญ: การเปลี่ยนแปลง / การศึกษาแบบเรียนรวม / ประเทศไทย

¹ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

² มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

¹ Thepsatri Rajabhat University

² Phetchabun Rajabhat University

* Corresponding Author's E-mail: Ap_pra2009@hotmail.com

ABSTRACT

This article is a long-term experience summation on inclusive education of the authors and literature reviews in the area of inclusive education in Thailand and overseas through development of the notion of including students with special needs in education system from then until now. This article clarifies the growth of inclusive education in Thailand by time changing becomes the factor that effects the views toward inclusive education. Laws, legislations, and educational policies; Thai media movement; Thai research development; are the core functions that pushing forward the whole society to recognize the main purpose of inclusive education. As a result of creating the environment of friendly living among students; well-being from understanding the nature of differences; and acceptance each individual as a member of society.

Keywords: Shifted perspectives / Era of change / Inclusive education / Thailand

บทนำ

สังคมในปัจจุบันได้เปลี่ยนไปสู่ยุคโลกไร้พรมแดน มนุษย์ถูกเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อ ก่อให้เกิดความแตกต่างหลากหลาย (Diversity) และการเรียนรู้เพื่ออยู่ร่วมกันในประชาคมโลกให้ได้อย่างผาสุก การจัดการศึกษาในยุคปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จะเห็นได้จากการประชุมการศึกษาโลก (World Education Forum) ของยูเนสโกที่จัดขึ้นที่หาดจอมเทียน จังหวัดชลบุรี เมื่อปี พ.ศ. 2533 นั้น ได้มีการประกาศปฏิญญาว่าด้วยการศึกษาเพื่อปวงชน (The World Declaration of Education for All) โดยเป้าหมายของการศึกษาเพื่อปวงชน คือ การที่ทุกคนทั้งเด็ก เยาวชน และผู้ใหญ่ได้ประโยชน์จากการได้รับการศึกษาตามสิทธิขั้นพื้นฐาน (UNESCO, 1990) ต่อมาในปี พ.ศ. 2537 ได้มีการจัดประชุมระดับโลกรื่องการเข้าถึงและคุณภาพของการศึกษาสำหรับผู้ที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ (Special Needs Education: Access and Quality) ที่เมืองซาลามังกา ประเทศสเปน ตามแถลงการณ์ว่าด้วยหลักการ นโยบาย และการปฏิบัติเกี่ยวกับการศึกษาสำหรับผู้มีความต้องการจำเป็นพิเศษ มีสาระสำคัญที่กล่าวถึงการศึกษาเพื่อปวงชนว่า เด็กทุกคนมีสิทธิได้รับการศึกษาตามสิทธิขั้นพื้นฐานเด็กทุกคนมีคุณลักษณะเฉพาะบุคคล ความสนใจ ความสามารถ และความต้องการการเรียนรู้ เด็กได้รับการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับคุณลักษณะที่หลากหลายและแตกต่างเป็นรายบุคคล เด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษเข้าถึงการศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้ในสถานศึกษาปกติทั่วไป และเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษสามารถเข้าเรียนรวมในสถานศึกษากับเด็กทั่วไป เพื่อสร้างสังคมแห่งการดำรงชีวิตร่วมกัน (UNESCO, 1994) รัฐบาลของประเทศสมาชิกองค์การสหประชาชาติได้นำหลักการสำคัญดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง

ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศสมาชิกที่มีการขานรับหลักการสำคัญดังกล่าว ซึ่งเห็นได้จากกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 5 ใน มาตรา 54 บัญญัติว่า

รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคน ได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปี ตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย รัฐต้องดำเนินการให้เด็กเล็กได้รับการดูแลและพัฒนา ก่อนเข้ารับการศึกษ เพื่อพัฒนาร่างกาย จิตใจ วินัย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาให้สมกับวัย โดยส่งเสริม และสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชนเข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560) ตลอดจนพระราชบัญญัติต่าง ๆ ได้แก่ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 บัญญัติ ในมาตรา 10 มีบทบัญญัติไว้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาสำหรับคนพิการว่า การจัดการศึกษาต้องจัดให้ บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้ อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความบกพร่อง ทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสาร และการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการหรือ หูพลาภาพหรือบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแลหรือผู้ด้อยโอกาส ต้องจัดให้บุคคล ดังกล่าวมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545) นอกจากนี้ยังมีนโยบายการศึกษาที่ประกาศ โดยกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง กำหนดประเภทและหลักเกณฑ์ของคนพิการทางการศึกษา พ.ศ. 2552 มีการจัดประเภทของคนพิการไว้ 9 ประเภท ดังต่อไปนี้ บุคคลที่มีความบกพร่องทางการเห็น บุคคล ที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ได้แก่ บุคคลที่สูญเสียการได้ยินตั้งแต่ระดับ หูตึงน้อยจนถึงหูหนวก บุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา บุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวหรือ สุขภาพ บุคคลที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ บุคคลที่มีความบกพร่องทางการพูดและภาษา บุคคล ที่มีความบกพร่องทางพฤติกรรมหรืออารมณ์ บุคคลออทิสติก และบุคคลพิการซ้อน (ประกาศ กระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง กำหนดประเภทและหลักเกณฑ์ของคนพิการทางการศึกษา พ.ศ. 2552) ที่มีส่วนผลักดันและให้โอกาสเด็กไทยทุกคนได้มีโอกาสทางการศึกษา โดยปราศจากการกีดกัน อันเนื่องมาจากความบกพร่อง และหรือความต้องการจำเป็นพิเศษของเด็ก

นอกจากนี้ความเคลื่อนไหวของสื่อมวลชนไทย (Thai Media Movement) เป็นส่วน สำคัญอีกส่วนหนึ่งที่ช่วยขับเคลื่อน ผลักดัน ตีแผ่ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์เพื่อให้สังคมได้รับรู้ เพื่อสร้างความตระหนักร่วมของคนในสังคม ในการยอมรับว่าบุคคลที่มีความบกพร่องและหรือ ที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษต้องการการยอมรับ ส่งผลให้สังคมมีความเข้าใจที่ถูกต้องมากขึ้น ในการปฏิบัติอย่างเหมาะสมกับบุคคลที่มีความบกพร่องและหรือที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ เกิดการถูกคิดว่าเป็นส่วนหนึ่งของกันและกัน สามารถช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และ สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างผาสุก การเคลื่อนไหวของสื่อมวลชนไทยปรากฏให้เห็นในลักษณะของ เนื้อหาที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการนำเสนอเรื่องราวของบุคคลที่มีความบกพร่องและหรือ ที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษในรายการต่าง ๆ ผ่านทางช่องหลักของโทรทัศน์ หรือสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) ที่ปรากฏให้เห็นมากขึ้นตามลำดับ ทั้งที่ผ่านทาง YouTube, Facebook, Twitter (X) และ Tik Tok เป็นต้น ซึ่งเนื้อหาเป็นการสะท้อนให้เห็นแง่มุมในชีวิตจริงของคนในสังคมที่มีความแตกต่าง หลากหลาย และมีความพยายามในการต่อสู้เพื่อจะดำเนินชีวิตต่อแม้ร่างกายจะมีภาวะที่บกพร่อง และหรือที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษก็ตาม นอกจากนี้สื่อมวลชนไทยยังได้พัฒนารูปแบบ การนำเสนอตัวละครที่มีความบกพร่องและหรือมีความต้องการจำเป็นพิเศษ ผ่านทางภาพยนตร์ และ

ละคร ทั้งในลักษณะสารคดีหรือเพื่อความบันเทิง ให้สังคมได้เกิดความคุ้นเคยว่าตัวละครที่มีความบกพร่อง และหรือมีความต้องการจำเป็นพิเศษนั้น สามารถพบเห็นได้ในชีวิตประจำวัน นำไปสู่ความคุ้นชิน ก่อให้เกิดการยอมรับและเข้าใจว่าทุกคนที่แตกต่างกันในสังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้ การสื่อสาร ผ่านสื่อต่าง ๆ เช่นนี้ นอกจากจะเป็นการยกระดับความเข้าใจของคนในสังคมต่อบุคคลที่มีความบกพร่อง และหรือที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ยังเป็นการสร้างเจตคติที่ดีขึ้นตามลำดับ นำไปสู่การสร้าง ความเห็นอกเห็นใจและการมีเมตตาจิตต่อเพื่อนมนุษย์ที่อยู่ร่วมในสังคมเดียวกันอีกด้วย

ในด้านความเคลื่อนไหวในเชิงวิชาการไทย (Thai Academia Movement) จะเห็นได้ว่า มีความสนใจในการพัฒนา และศึกษาวิจัยทางด้านการศึกษาแบบเรียนรวมอย่างเห็นได้ชัด จากจำนวน งานวิจัยในฐานข้อมูลของประเทศไทย มีการผลิตงานวิจัยทางด้านการศึกษาแบบเรียนรวมและ การศึกษาพิเศษ ทั้งในมิติของการบริหารสถานศึกษาที่มีนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษเรียนรวม และ การจัดการเรียนรู้และการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีความบกพร่องและหรือที่มีความต้องการจำเป็น พิเศษเรียนรวม ซึ่ง เสริมทรัพย์ วรปัญญา (2565) ได้ทำการวิจัยในลักษณะการวิเคราะห์ห่อภิมาณ (Meta Analysis) เรื่อง สามทศวรรษหลังจากปฏิญญาซารามังกา: ความคืบหน้าของการนำนโยบายสู่ การปฏิบัติในสถานศึกษาแบบเรียนรวมในประเทศไทยตามกรอบโครงสร้างซีท (SEAT FRAMEWORK) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ห่อภิมาณ (META-ANALYSIS) ข้อมูลที่ปรากฏนี้สะท้อนให้เห็นว่าในวงวิชาการนั้น มีความตื่นตัวและตระหนักต่อการพัฒนาเพื่อช่วยเหลือให้นักเรียนกลุ่มนี้มีความสามารถในการพัฒนา ตนเอง เพื่อการเรียนรู้ เพื่อการสร้างทักษะชีวิต ตลอดจนเพื่อการสร้างทักษะทางสังคม ซึ่งจะนำไปสู่ การดำเนินชีวิตต่อไปในอนาคต นอกจากนี้ยังปรากฏว่า หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ให้ความสำคัญในการให้ทุนเพื่อการศึกษาวิจัยมากขึ้น การสนับสนุนก่อให้เกิดความสามารถ ในการขับเคลื่อนและพัฒนาของนักวิชาการเพื่อการหาแนวทางในการส่งเสริมให้ สถานศึกษามีแนวทาง ที่เหมาะสมขึ้นในการดูแลนักเรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ และนักเรียนที่มีความต้องการจำเป็น พิเศษก็ได้รับการสนับสนุนในการฝึกฝนพัฒนาดตนเองอย่างต่อเนื่อง และ เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความรู้ ความเข้าใจมุมมองที่เปลี่ยนไปจากการศึกษาแบบเรียนรวมในยุคเดิมของประเทศไทยสู่ยุคใหม่ ที่เปลี่ยนแปลง เพื่อให้ผู้อ่านมีเจตคติที่ดีต่อการจัดการเรียนรวม และเข้าใจถึงการบริการ การสนับสนุน ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาแบบเรียนรวม การได้รับการห่วงใยเหลือจากหน่วยงานต่าง ๆ เป็น การจุดประกายให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในระบบการศึกษา เกิดความตระหนักร่วมในความรับผิดชอบดูแล นักเรียนกลุ่มนี้ ก่อให้เกิดการเชื่อมโยงของทุกส่วนที่ทำให้เกิดการหาทางออกร่วมกันในการพัฒนา คุณภาพการศึกษาและคุณภาพชีวิตของนักเรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษในลำดับต่อไป

วิวัฒนาการของการศึกษาแบบเรียนรวม

ปัจจุบันยังมีความเข้าใจที่สับสนและคลาดเคลื่อนระหว่างคำว่า การศึกษาแบบเรียนรวม และการศึกษาแบบเรียนรวม โดยหลักการแล้ว การศึกษาแบบเรียนรวมและการศึกษาแบบเรียนรวม เป็นการอธิบายถึงการยอมรับว่านักเรียนที่มีความบกพร่องและหรือที่มีความต้องการพิเศษเป็น ส่วนหนึ่งของโรงเรียน หากแต่ข้อแตกต่างนั้น มุ่งเน้นไปที่ระยะเวลาในการจัดให้นักเรียนมีความ บกพร่องและหรือที่มีความต้องการพิเศษเรียนรวมอยู่ในชั้นเรียน และรูปแบบของการจัดการศึกษา โดยมีนักวิจัย ได้แก่ Mallick & Sheesh (2013) ได้กล่าวว่า การศึกษาแบบเรียนรวม เป็นการจัด

การศึกษาให้แก่ นักเรียนที่มีความต้องการพิเศษเรียนรวม ได้รับบริการการศึกษาพิเศษในห้องเรียนทั่วไปในช่วงเวลาที่เฉพาะเจาะจง และเหมาะสมกับศักยภาพของนักเรียนเป็นหลัก นักเรียนเหล่านี้ อาจเข้าเรียนวิชาศิลปะ พลศึกษาในห้องเรียนปกติ ซึ่งเป็นวิชาปฏิบัติ ส่วนวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ นักเรียนเรียนห้องเรียนแยก มีความเชื่อว่านักเรียนที่มีความต้องการพิเศษยังไม่สามารถทำงานในห้องเรียนทั่วไปได้ การอยู่ในสภาพแวดล้อมการศึกษาพิเศษที่แยกออกมานั้นช่วยให้นักเรียนสามารถทำงานแบบตัวต่อตัวกับครูการศึกษาพิเศษ ในส่วนการศึกษาแบบเรียนรวม เป็นการจัดการศึกษาให้แก่ นักเรียนที่มีความต้องการพิเศษให้มีข้อจำกัดน้อยที่สุด โดยไม่คำนึงความบกพร่อง ความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ภาษา กายภาพ และศักยภาพของนักเรียน โรงเรียนมีหน้าที่เตรียมสภาพแวดล้อม เครื่องมืออุปกรณ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนเป็นรายบุคคล โดยมีหลักการว่า นักเรียนเป็นคนเลือกโรงเรียนไม่ใช่โรงเรียนเลือกนักเรียน เน้นความร่วมมือระหว่างผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง บุคลากรในโรงเรียนทุกภาคส่วน และชุมชน โดยเน้นให้นักเรียนทุกคนได้อยู่ร่วมกันตามปกติในทุกกิจกรรม (Grenot-Scheyer, 1996; Moore, 2003; Gordon, 2006)

การจัดการศึกษาแบบเรียนรวมนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อที่ว่าทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาได้ตามศักยภาพหากได้รับโอกาสในการเรียนรู้ที่เหมาะสม แนวคิดการจัดการศึกษาที่สำคัญคือการให้โอกาสเด็กที่มีความต้องการพิเศษได้เรียนรวมกับเด็กปกติในโรงเรียนและสามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข (เบญจา ชลธารันนท์, 2544; ดารณี อุทัยรัตนกิจ และคณะ 2546; ผดุง อารยะวิญญู และวาสนา เลิศศิลป์, 2551) นั่นคือ การสนับสนุนให้มีการจัดการศึกษาในชุมชนได้เข้าถึงการศึกษา ด้วยหลักการการศึกษาเพื่อทุกคน โดยให้เด็กทุกคน of Education for All) โดยพิจารณาถึงคุณค่าของการพัฒนาทุกด้านในวิถีแห่งชีวิตเพื่อให้มีความรู้ ความสามารถและมีทักษะการดำรงชีวิต จากเหตุผลดังกล่าวหลายประเทศทั่วโลกต่างมองเห็นความสำคัญจึงได้จัดการศึกษาตามแนวคิดดังกล่าวอย่างแพร่หลาย

จากการศึกษาแบบเรียนรวมไปสู่การศึกษาแบบเรียนรวม การเปลี่ยนแปลงจากการศึกษาแบบเรียนรวมไปสู่การศึกษาแบบเรียนรวม เริ่มจากมุมมองของนักการศึกษาที่มองเห็นความแตกต่างของการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมและการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม ซึ่งการศึกษาแบบเรียนรวมมุ่งส่งเสริมเฉพาะเด็กที่มีความต้องการพิเศษที่มีความพร้อมเข้าเรียนรวมกับเด็กทั่วไปได้เท่านั้น ทำให้เด็กทุกคนไม่ได้รับการจัดการเรียนรู้อย่างเท่าเทียมกัน แตกต่างจากการศึกษาแบบเรียนรวมที่เป็นการเน้นถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างที่สำคัญของโรงเรียนเพื่อให้สามารถจัดการศึกษาสำหรับเด็กทุกคน จึงมีการเปลี่ยนแปลงแนวคิดจากการเรียนรวมไปสู่การเรียนรวม ผดุง อารยะวิญญู และวาสนา เลิศศิลป์ (2551) กล่าวว่า วิวัฒนาการของการศึกษาแบบเรียนรวม มีการดำเนินการ 4 ขั้นตอน ดังนี้

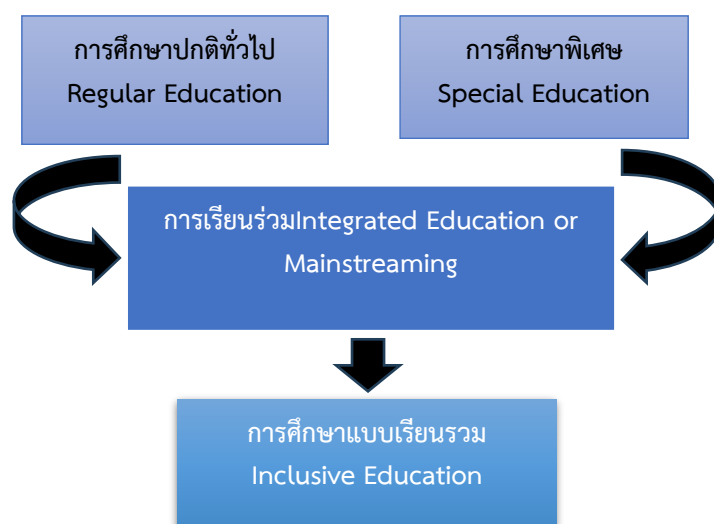
ขั้นที่ 1 ขันกีดกัน (Exclusion) ในขั้นนี้เป็นการปฏิเสธ นั่นคือ การไม่ยอมรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ โดยมองว่าเป็นคนไม่ปกติ เช่น การที่เด็กมีสติปัญญาต่ำกว่าคนปกติจะถูกละเลยมองว่าโรงเรียนไม่สามารถเรียนหนังสือได้ ทำให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษเหล่านี้ไม่ได้รับการศึกษาถูกกีดกันไม่ให้เข้าถึงการศึกษา

ขั้นที่ 2 ขั้นแบ่งแยก (Segregation) ในขั้นนี้เด็กที่มีความต้องการพิเศษได้รับการยอมรับขึ้นมาเล็กน้อยโดยให้ได้รับการศึกษาบ้าง การจัดการศึกษาถือเป็นการจัดให้เพราะความสงสารหรือการกุศล ยังคงมีการแบ่งแยก

ขั้นที่ 3 ขั้นความเข้าใจ (Understanding) ในขั้นนี้เด็กที่มีความต้องการพิเศษจะได้รับการศึกษามากขึ้น อาจให้เรียนร่วมในโรงเรียนปกติ หรือเรียนในโรงเรียนเฉพาะความพิการ เนื่องจากความเข้าใจว่าเด็กที่มีความต้องการพิเศษจะได้รับความช่วยเหลือจากผู้รู้จริงและมีเครื่องมือครบถ้วน เป็นการศึกษาที่มีคุณภาพแต่ยังไม่มีการยอมรับอย่างแท้จริง

ขั้นที่ 4 ขั้นเรียนรวม (Inclusion) ในขั้นนี้เป็นการที่สังคมมีความรู้ความเข้าใจและยอมรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษอย่างแท้จริง และจัดการศึกษารวมกับเด็กปกติในโรงเรียน หากสิ่งใดเป็นอุปสรรคจะหาทางแก้ไขจนสำเร็จ เป็นการศึกษาที่จัดให้สำหรับเด็กทุกคนเข้ามาเรียนรวมกัน

สรุปวิวัฒนาการของการศึกษาแบบเรียนรวมได้ ดังภาพที่ 1



ภาพที่ 1 วิวัฒนาการการศึกษาแบบเรียนรวม

ที่มา: ผดุง อารยะวิญญู และวาสนา เลิศศิลป์ (2551)

นอกจากนี้ยังมีนักการศึกษาพิเศษ ชาวต่างชาติ เช่น Clark, Dyson, Millward & Robson (1999) มองว่า การเปลี่ยนแปลงจากการศึกษาแบบเรียนร่วมไปสู่การศึกษาแบบเรียนรวม เริ่มจากมุมมองของนักการศึกษาที่มองเห็นความแตกต่างของการจัดการศึกษาแบบเรียนร่วมและการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม ซึ่งการเรียนร่วมมุ่งส่งเสริมเฉพาะเด็กที่มีความต้องการพิเศษที่มีความพร้อมเข้าเรียนรวมกับเด็กทั่วไปได้เท่านั้น ทำให้เด็กทุกคนไม่ได้รับการจัดการเรียนรู้อย่างเท่าเทียมกัน แตกต่างจากการศึกษาแบบเรียนรวมที่เป็นการเน้นถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างที่สำคัญของโรงเรียนเพื่อให้สามารถจัดการศึกษาสำหรับเด็กทุกคน จึงมีการเปลี่ยนแปลงแนวคิดจากการเรียนร่วมไปสู่การเรียนรวม เพราะการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมมีเป้าหมายในการพัฒนานักเรียนทุกคนในโรงเรียน การศึกษาแบบเรียนรวม (Mainstreaming หรือ Integrated Education) นั้นเป็นการจัด

การศึกษาให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษ โดย Stubbs (2002) อธิบายลักษณะของการจัดการเรียนร่วมไว้ว่า เป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นที่ตัวเด็กแต่ละคนมากกว่าการให้ความสำคัญกับระบบ โดยมองว่าเด็กเป็นผู้มีปัญหาและต้องได้รับการเตรียมความพร้อมเป็นรายบุคคลก่อนเข้าเรียน

ส่วนการศึกษาแบบเรียนรวม Stubbs (2002) มองว่าระบบการศึกษาเป็นปัญหาต่อการจัดการศึกษาไมใช่นักเรียนเป็นผู้มีปัญหา ดังนั้นการจัดการเรียนรวมที่จัดให้นักเรียนที่มีความบกพร่องได้เรียนกับเด็กทั่วไปนั้น จึงขึ้นอยู่กับความเต็มใจของครูที่จะยอมรับนักเรียนในห้องเรียนของตนเอง ซึ่ง Price, et al. (2001) ได้อธิบายว่าการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมนั้น ครูต้องยอมรับนักเรียนและควรมีการปรับห้องเรียน ปรับหลักสูตร และกิจกรรมการสอนให้นักเรียนบรรลุเป้าหมายทางวิชาการ พฤติกรรม และความต้องการทางสังคมนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษจะมีความสุขมากขึ้นเนื่องจากได้รับประโยชน์จากการได้เรียนกับเพื่อนและได้สร้างความสัมพันธ์กับนักเรียนด้วยตนเอง การกำหนดคะแนนมาตรฐานและความคาดหวังในลักษณะเดียวกัน เชื่อว่าเป็นสาเหตุให้เด็กทุกคนในชั้นเรียนเพิ่มแรงจูงใจในการเรียนและการทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อน เป็นการส่งเสริมให้เด็กมีความเชื่อมั่นในตนเองและปรับตัวได้ดีขึ้น ซึ่งแนวคิดนี้สะท้อนความเป็นจริงและทำให้เข้าใจโลกแห่งความเป็นจริงมากกว่า จะเห็นได้ว่าการจัดการเรียนรวมมิใช่เพียงการนำเอาเด็กที่มีความต้องการพิเศษเข้าเรียนเป็นส่วนหนึ่งของห้องเรียนปกติเท่านั้น แต่การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต้องสอดคล้องและยืดหยุ่นหลอมรวมให้นักเรียนทุกคนเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข

จึงเห็นได้ว่าการศึกษาแบบเรียนรวมและการศึกษาแบบเรียนรวมนั้นมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ การศึกษาแบบเรียนรวม นักเรียนจะเรียนในห้องเฉพาะวิชาปฏิบัติส่วนวิชาที่เน้นกระบวนการคิด นักเรียนจะถูกแยกออกมาเรียนในห้องเฉพาะ ซึ่งการศึกษาแบบเรียนรวมนั้น โรงเรียนทำหน้าที่เตรียมความพร้อมทั้งสถานที่ สภาพแวดล้อม เครื่องอำนวยความสะดวกให้เหมาะสมกับนักเรียนเป็นรายบุคคล จากกระบวนการ ที่มีความแตกต่างกันนั้นยังพบว่า ทั้งสองระบบมีเป้าหมายเดียวกัน คือ การเปิดโอกาสให้นักเรียน ที่มีความต้องการพิเศษเข้าไปเรียนรู้ เพิ่มพูนประสบการณ์ในสภาพแวดล้อมของโรงเรียน และได้พัฒนาศักยภาพของตนเองให้สูงสุด เพื่อสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างทัดเทียมเหมือนนักเรียนปกติ

แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการศึกษาแบบเรียนรวม

การจัดการศึกษาแบบเรียนรวมได้คำนึงถึงหลักมนุษยชนและสิทธิเด็ก ที่ว่าการศึกษาเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานและเด็กทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยสร้างโอกาสที่เท่าเทียมกันและให้ความสำคัญแก่ผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาที่ไม่สามารถเข้าถึงระบบการศึกษาทั้งที่มีโอกาสได้รับการศึกษา และที่ไม่สามารถคงอยู่ในระบบการศึกษาจนจบการศึกษา ในการประชุมเรื่องการศึกษาสำหรับผู้มีความต้องการพิเศษ ที่เมืองซาลามังกาประเทศสเปน (UNESCO, 1994) ได้กำหนดหลักการในการจัดการเรียนรวมเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติไว้ 3 ประการ ได้แก่ ความเชื่อ หลักการ และเป้าหมายของการศึกษาแบบเรียนรวม ซึ่งความเชื่อและหลักการเกี่ยวกับการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมดังกล่าว จะนำไปสู่การกำหนดเป้าหมายในการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมซึ่งเป็นการจัดการศึกษาที่ไม่แบ่งแยก อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้ในสภาพแวดล้อมเดียวกัน เป็นการสร้างชุมชนและสังคมร่วมกันโดยจัดการศึกษาให้ทุกคนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ

เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียนทุกคนทั้งเด็กที่มีความต้องการพิเศษและเด็กปกติ นับเป็นความคุ้มค่าในการจัดการศึกษา ส่วนในประเทศไทยมีผู้นำเสนอแนวคิดพื้นฐานไว้ เช่น เบญจา ชลธารินทร์ (2544) ได้เสนอแนวคิดการศึกษาแบบเรียนรวมไว้ โดยให้ความสำคัญในเรื่องการสร้างโอกาสทางการศึกษาที่เท่าเทียมกัน และการยอมรับความแตกต่างหลากหลายของบุคคลและความหลากหลายทางด้านสังคมและวัฒนธรรม การศึกษาแบบเรียนรวมควรคำนึงถึงศักยภาพและลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละบุคคลโดยไม่มองว่าเป็นความแปลกแยก (Deviant) แต่ถือเป็นเรื่องปกติ นอกจากนี้ แนวคิดดังกล่าวเน้นให้ทุกคนสามารถอยู่รวมกันได้ในสังคมเดียวกันภายใต้ข้อจำกัดน้อยที่สุดโดยอาศัยการช่วยเหลือและพึ่งพากันของคนในสังคม ส่วน ผดุง อารยะวิญญู และวาสนา เลิศศิลป์ (2551) ได้เสนอแนวคิดที่ส่งเสริมการศึกษาแบบเรียนรวมไว้อย่างน่าสนใจกล่าวคือ ทุกคนเป็นสมาชิกในสังคม ความแตกต่างหลากหลายเป็นสิ่งที่มีความหมาย แม้ว่าทุกคนจะมีความแตกต่างเฉพาะตนแต่การจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องจะทำให้นักเรียนสามารถเรียนรวมกันได้เมื่อมีความพร้อม ทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ โดยมีกระบวนการวัดผลประเมินผลตามสภาพจริงและมีการปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนการสอนให้เหมาะสม ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรวม ที่เหมาะสมกับเด็กและสภาพการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้การเรียนรวมบรรลุเป้าหมาย ได้แก่ ทฤษฎี The Rubber-Band Theory ซึ่งพัฒนามาจากแนวคิดของ Ishwar Desai (2007) มีรายละเอียดดังนี้ 1) การช่วยเหลือ Accommodation) 2) การปรับเปลี่ยน (Modification) และ 3) การดัดแปลง (Adaptation) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่อธิบายถึงแนวทางการช่วยเหลือด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่สามารถปรับให้สอดคล้องกับเด็กที่มีความหลากหลายในห้องเรียนโดยเน้นการช่วยเหลือการปรับเปลี่ยน และการดัดแปลงเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพกับเด็กมากที่สุด ส่วน Sandkull (2005) ได้อธิบายว่า แนวคิดพื้นฐานในการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม คือการจัดการศึกษาบนพื้นฐานแห่งสิทธิมนุษยชนอันเป็นรากฐานของการจัดการศึกษา ว่าเด็กทุกคนย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมและได้รับการศึกษาจากโรงเรียนมากที่สุดเท่าที่จะทำได้

สรุปได้ว่า แนวคิดพื้นฐานการศึกษาแบบเรียนรวม คือ การจัดการศึกษาให้เด็กทุกคนได้เรียนรู้ด้วยกัน ซึ่งการศึกษาแบบเรียนรวมจะทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อมีการจัดให้นักเรียนได้เรียนในสภาพแวดล้อมที่มีข้อจำกัดน้อยที่สุด นอกจากนี้ การจัดการเรียนรวมต้องอาศัยการทำงานร่วมกันของผู้เชี่ยวชาญหลายสาขาอาชีพและพ่อแม่หรือผู้ปกครอง ในลักษณะการรวมพลังของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในสังคมและชุมชนเพื่อช่วยให้การศึกษาแบบเรียนรวมประสบความสำเร็จจากแนวคิดและทฤษฎีของการเรียนรวม อาจกล่าวได้ว่า เด็กที่มีความต้องการพิเศษหลายคนอาจเรียนรู้ได้ดี การวัดและประเมินผลจะต้องจัดให้สอดคล้องกับลักษณะการเรียนรู้ของเด็กและสอดคล้องกับระดับความสามารถของแต่ละคน จัดการเรียนการสอนที่สามารถส่งเสริมการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่แท้จริง

มุมมองที่เปลี่ยนไปจากยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลง

ในปี 2019 มีการจัดประชุมการศึกษาพิเศษระดับโลกที่ประเทศโคลัมเบีย ซึ่งในที่ประชุมได้พูดถึงการพัฒนาการศึกษาพิเศษภายในปี 2030 UNESCO, E. F. A. (2010) ต้องดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนากฎหมายด้านความเสมอภาคและความเท่าเทียมทางการศึกษา การมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษา การสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศให้ชัดเจน การจัดการศึกษาพิเศษที่เริ่ม

ตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับมหาวิทยาลัยที่เน้นผู้เรียนทุกคนมีความสำคัญเท่ากัน ดังเช่น ในสหรัฐอเมริกา หน่วยงานการศึกษากำลังผลักดันให้เด็กพิการทุกคนได้รับการศึกษาในห้องเรียนปกติ โดยไม่คำนึงถึงลักษณะและความรุนแรงของความพิการ (Fitch, 2003; Lupart, & Webber, 2010; Opertti, et al., 2013) การนำผู้ปกครอง ชุมชน สภาพแวดล้อม การสร้างเครือข่ายระหว่างประเทศ การรวมผู้บริหาร ครูการศึกษาพิเศษ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในเชิง “การบูรณาการ” ที่เน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง ดังนั้น นักเรียนที่มีความต้องการพิเศษจึงไม่ถูกแยกออกจากเพื่อนปกติ มีโอกาสการพัฒนาทักษะทางสังคมและวิชาการที่จำเป็นต่อการทำงาน เพื่อการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ และที่สำคัญ การนำกฎหมายและนโยบายเกี่ยวกับการศึกษาของประเทศมาสู่การปฏิบัติ จึงเป็นกุญแจ สำคัญของการบรรลุเป้าหมายการจัดการศึกษาพิเศษ นอกจากนี้ ในอนาคตต้องมีการค้นหา กระบวนการเตรียมความพร้อมของครูในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาจัดการเรียน การสอนสำหรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษผ่านระบบออนไลน์ สุกัสตรา จตุโชคอุดม และคณะ (2565) กล่าวว่า แนวโน้มการจัดการศึกษาในประเทศที่มีความพร้อม มีนโยบายให้นักเรียนมีความ ต้องการพิเศษเข้าเรียนร่วมกับนักเรียนทั่วไปโดยไม่คำนึงถึงความบกพร่อง และรัฐต้องสนับสนุน ค่าใช้จ่ายทั้งหมด แต่ยังมีบางประเทศกำลังเผชิญกับอุปสรรคใหม่ทางการศึกษา คือ ความแตกต่าง ระหว่างโรงเรียนขนาดใหญ่หรือโรงเรียนที่ได้รับการยอมรับกับโรงเรียนที่มีขนาดเล็กหรือโรงเรียนที่รัฐ จัดให้เรียนโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย เป็นช่องว่างความไม่เท่าเทียมทางการศึกษา นักเรียนและผู้ปกครอง ในการแข่งขันระหว่างคุณภาพและความเท่าเทียมทางการศึกษา อนึ่ง การวัดและประเมินผล จำเป็นต้องวัดประสิทธิภาพของการสอนของครูให้เห็นว่าควรมีกระบวนการสอนอย่างไรที่เหมาะสม สำหรับนักเรียนทุกคนได้เรียนดีที่สุด เพื่อยกระดับการเรียนรู้ของนักเรียนให้เกิดความสัมพันธ์กับ หลักสูตร และต้องหลีกเลี่ยงการวัด การประเมินผลที่มีผลกระทบต่อนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ ที่เรียนรวม สำหรับแนวโน้มการจัดการเรียนรวมในประเทศไทย

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมและ การยอมรับของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องจาก การเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมและการจัดการศึกษา พิเศษที่พัฒนาขึ้นอันจะส่งผลให้การขับเคลื่อนแผนการศึกษาแห่งชาติ ไปสู่การปฏิบัติ และ ประสบความสำเร็จ ประเทศไทยยังมีปัญหาอีกหลายด้านที่ต้องได้รับการพัฒนาโดยเร่งด่วน โดยเฉพาะด้านโอกาสทางการศึกษาเด็กด้อยโอกาสและผู้มี ความต้องการจำเป็นพิเศษ ให้มีโอกา สได้รับการศึกษาแต่ยังเข้าเรียนได้ไม่ครบทุกคนและมีปัญหา การออกกลางคัน จึงต้องเร่งดำเนินการ สนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาคนตลอดช่วงชีวิต และมีมาตรการต่าง ๆ ให้เด็กและประชาชนทุกช่วงวัย สามารถเข้าถึงโอกาส ตามแผนการศึกษาแห่งชาติที่ยึดหลักสำคัญในการจัดการศึกษา ประกอบด้วย หลักการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน (Education for All) ในหลักการจัดการศึกษาเพื่อความเท่าเทียม และทั่วถึง (Inclusive Education) หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) และ หลักการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคม (All for Education) อีกทั้งยึดตามเป้าหมายการพัฒนา ที่ยั่งยืน ซึ่งทุกภาคส่วน ทุกองค์กรสามารถจัดการศึกษาพิเศษ ให้สอดคล้องตามแผนการศึกษา แห่งชาติ ที่เน้นการจัดการเรียนรวม เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม มีสิทธิเท่าเทียมกันในฐานะที่เป็น พลเมืองของประเทศ โดยการกระจายอำนาจในการจัดการศึกษาไปยังองค์กร และหน่วยงาน ในท้องถิ่น (Sustainable Development Solutions Network: SDSN (2014); สำนักงานเลขาธิการ

สภาการศึกษา (2560); สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2561); สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ (2561) ดังเช่น โรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้โรงเรียนแกนนำหรือโรงเรียนต้นแบบการเรียนรู้รวม เป็นผู้รับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษทุกประเภททุกระดับความรุนแรง ให้โรงเรียนมีการคัดกรองเบื้องต้น ให้ดำเนินการส่งต่อไปพบแพทย์เพื่อตรวจวินิจฉัย ซึ่งผู้บริหารของโรงเรียนจะทำหน้าที่กำหนดนโยบายเกี่ยวกับการจัดการศึกษาพิเศษ มีทีมงานจิตอาสาทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยครู มีครูการศึกษาพิเศษ และ การประสานความร่วมมือกับผู้ปกครองอย่างต่อเนื่อง โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.) จัดการศึกษาเรียนรู้รวมสำหรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ ตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการว่า “คนพิการทุกคนที่อยากเรียนต้องได้เรียน” ผู้บริหารโรงเรียนจะกำหนดนโยบายเพื่อส่งเสริมการศึกษาพิเศษ มีการรับนักเรียนอยู่ในเกณฑ์ที่สามารถเรียนได้ โดยการรับรองจากแพทย์และมีการประเมินคัดกรอง วิทยาลัยอาชีวศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) สามารถรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษและการจัดการเรียนสอนแบบทวิภาคี โดยความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับสถานประกอบการ มีเป้าหมายให้นักศึกษาสามารถนำไปประกอบอาชีพในโรงเรียนสาธิตในแต่ละมหาวิทยาลัย ใช้รูปแบบการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม การบูรณาการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับนักเรียน มีการผลิตสื่อการสอนสำหรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ การรับนักเรียนจะมีการประเมินเบื้องต้น หรือได้รับการวินิจฉัยจากแพทย์ โรงเรียนสังกัดองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) การจัด การศึกษาตั้งแต่ระดับชั้นระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ และระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง เป็นสถานศึกษาที่จัดการศึกษาสำหรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ และ ด้อยโอกาสทางการศึกษาให้ได้รับการพัฒนาเต็มศักยภาพ ด้วยรูปแบบการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม และ โรงเรียนสังกัดสำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร (กทม.) มีนโยบายให้มีโรงเรียนที่เป็นศูนย์ต้นแบบสร้างเสริมศักยภาพสำหรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ ผู้บริหารต้องสร้างระบบขึ้นมาช่วยเหลือ มีครูการศึกษาพิเศษที่พร้อมให้ความช่วยเหลือ การจัดการเรียนการสอนเป็นรูปแบบเรียนรวม

Hartmann (2016) และ สุภัสสรา จตุโชคอุดม และคณะ (2565) กล่าวว่า การกระจายอำนาจในการบริหารจัดการศึกษาพิเศษให้แก่องค์กร ให้สามารถจัดการศึกษาทุกระดับตามความพร้อมเพื่อความสะดวกและรวดเร็วในการบริหาร นำไปสู่พัฒนาการศึกษาที่สนับสนุนให้นักเรียนที่มีความต้องการพิเศษเข้าเรียนรวมในห้องเรียนปกติ จำเป็นต้องมีผู้บริหารกำหนดนโยบาย สร้างทีมเพื่อการพัฒนา ช่วยเหลือนักเรียนอย่างเต็มรูปแบบ ร่วมกับการกำหนดในแผนจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล ที่ระบุให้ชัดเจนว่า เมื่อนักเรียนเข้าเรียนในโรงเรียนอย่างเต็มรูปแบบต้องได้รับการจัดการเรียนการสอน พัฒนาทักษะด้านใดบ้าง และมีความจำเป็นต้องได้รับการจัดเตรียมอุปกรณ์อำนวยความสะดวกแบบใด พร้อมกับการเตรียมความพร้อมของบุคลากร อาคาร สถานที่ เพื่อมาส่งเสริม ช่วยเหลือนักเรียนให้เป็นมาตรฐานสากล และมีความเหมาะสมกับความต้องการจำเป็นพิเศษเป็นรายบุคคล อันนำไปสู่การสร้างโอกาสเข้าถึงบริการทางการศึกษาของกลุ่มคนพิการ ผู้ด้อยโอกาส โดยไม่มีข้อกีดขวางความแตกต่างทางวัฒนธรรมภาษา วิธีการดำเนินชีวิต และฐานเศรษฐกิจ

ปัญหาและอุปสรรคของการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม

จากการวิจัยของ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2560) เรื่องความทั่วถึงและเท่าเทียมของการจัดการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ประเทศไทยยังมีอุปสรรคที่ทำให้การดำเนินงานการจัดการศึกษาเรียนรวมไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ได้แก่ ด้านการเงินและงบประมาณเพื่อจัดการศึกษาเรียนรวมที่ไม่คุ้มค่า ด้านสถิติ ข้อมูล และการวิจัยที่ไม่ครอบคลุมด้านบุคลากรของสถานศึกษาตั้งแต่ระดับผู้บริหารจนถึงระดับผู้ปฏิบัติการที่ยังขาดความรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนแบบเรียนรวม ด้านการวินิจฉัยเด็กพิการและเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษที่ยังไม่มีประสิทธิภาพ ด้านผู้ปกครองที่ขาดความรู้พร้อมทั้งในด้านความรู้และความเข้าใจในการให้การสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือนักเรียน ด้านอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการจัดการเรียนรวม นอกจากนี้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2560) ได้ทำวิจัยเรื่อง การติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาเรียนรวมสำหรับเด็กพิการและเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ พบว่า ประเทศไทยมีปัญหาอุปสรรคในการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมของสถานศึกษาเรียนรวม ได้แก่ นโยบายการจัดการศึกษาเรียนรวมของสถานศึกษาบางสังกัดขาดความชัดเจนทั้งในด้านผู้รับผิดชอบและวิธีการนำไปปฏิบัติ งบประมาณที่ไม่เพียงพอ บุคลากรผู้เกี่ยวข้องในสถานศึกษาไม่ได้รับการสนับสนุนจากทางส่วนกลางเพื่อช่วยเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจด้านการศึกษาพิเศษในการจัดการเรียนรวม การขาดบุคลากรที่มีความรู้เฉพาะทาง เช่น ครูล่ามภาษา มือ จิตแพทย์เด็ก การขาดช่วงเชื่อมต่อหรือเปลี่ยนผ่านทางการศึกษาในแต่ละช่วงชั้นของนักเรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษที่มีประสิทธิภาพ ขาดสื่อที่เหมาะสมในการสอนและสนับสนุนนักเรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ และ ผู้ปกครองขาดความรู้และความเข้าใจ ทำให้มีเจตคติเชิงลบ และ มีผลต่อการให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียน เสริมทรัพย์ วรปัญญา, และ อภิสิทธิ์ ภาชนะวรรณ. (2565) ยังพบว่าจุดอ่อนของสถานศึกษาว่า ยังไม่สามารถกำหนดแผนพัฒนาเด็กพิเศษที่ชัดเจนได้ ขาดกระบวนการและทีมงานที่เข้มแข็ง ขาดวิสัยทัศน์ในการจัดการเรียนรวม ขาดเจตคติที่ดีและเห็นว่าเป็นการเพิ่มภาระงาน ผู้วิจัยในฐานะผู้ผลิตบัณฑิต นอกจากนั้นยังพบว่า สุภัตตรา จตุโชคอุดม และคณะ (2565) รูปแบบการเรียนรู้นั้น ยังมีข้อจำกัดของปัจจัยทางงบประมาณ ทัศนคติผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ความพร้อมของสถานศึกษาในการรองรับ นักเรียนที่มีความต้องการพิเศษเข้ามาเรียนรวม โดยไม่ปฏิเสธถึงความบกพร่อง และยังมีช่องว่างระหว่างนโยบาย กับแนวทางปฏิบัติที่ยังไม่เอื้อซึ่งกันและกัน อีกปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับ ความสำเร็จ คือ บุคลากรที่เกี่ยวข้องยังขาดความรู้เบื้องต้นในการจัดการศึกษาพิเศษ ขาดความร่วมมือการทำงานเชื่อมโยงกันระหว่างหน่วยงาน สอดคล้องงานวิจัยของ Anastasiou, Kauffman & Di Nuovo (2015) พบว่า การทำงานส่วนใหญ่ยังคงปฏิบัติแบบแยกส่วนระหว่างการศึกษาพิเศษและการศึกษาปกติ ส่งผลให้การจัดการศึกษาแบบเรียนรวมยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เพื่อลดความซับซ้อนของการนำการศึกษาแบบรวม มาใช้ในโรงเรียนอย่างสมบูรณ์ อาจต้องสร้างค่านิยมและการพัฒนาเชิงบูรณาการ (Arduin, 2015; Karten, T. J. (2015). มิฉะนั้นการศึกษาสำหรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษอาจเป็นเพียงการฝากนักเรียนเข้าไป อยู่ในโรงเรียน โดยไม่ได้รับการพัฒนาการศึกษาแบบรวมอาจเป็นแค่นโยบายมอมอบโอกาสทางการศึกษาให้กับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษโดยไม่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้

ปัจจัยสู่ความสำเร็จของการจัดการเรียนรวม

มีนักการศึกษาพิเศษ ทั้งในต่างประเทศ และในประเทศไทย ได้กล่าวถึง ปัจจัยสำคัญ ในการส่งเสริมความสำเร็จของการศึกษาแบบเรียนรวมไว้ เช่น สำนักงานงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2561; ดารณี อุทัยรัตนกิจ และคณะ (2546); Kiuppis & Peters (2014) สรุปได้ 3 ประเด็น ดังนี้

1. ปัจจัยระดับบุคคล ได้แก่ ครูผู้สอนและครูผู้ช่วยที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ มีความรัก มีเมตตา มีความอดทนสูง รวมถึงมีทัศนคติเชิงบวกพร้อมที่จะดูแลนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษได้ มีผู้บริหารสถานศึกษาที่มีทัศนคติเชิงบวกต่อการศึกษาพิเศษ ไม่มองว่าการจัดการศึกษาพิเศษเป็นภาระจำเป็นที่ต้องบริหารจัดการ ซึ่งทัศนคติของผู้บริหารมีผลต่อการจัดการศึกษาพิเศษในสถานศึกษา อย่างมาก ครู นักเรียน และผู้ปกครองต้องมีทัศนคติที่ดี เช่นกัน

2. ปัจจัยระดับหน่วยงาน การจัดการศึกษาพิเศษในโรงเรียนหรือหน่วยงาน ผู้บริหาร ต้องแสดงนโยบาย กระบวนการ แผนงาน สนับสนุนงบประมาณ สร้างกระบวนการเรียนรวมอย่างเป็นระบบ การเชื่อมต่อหรือเปลี่ยนผ่านทางการศึกษาจากระดับหนึ่งสู่อีกระดับหนึ่งที่สูงขึ้น

3. ปัจจัยเชิงระบบ ได้แก่ การเตรียมบุคลากรทางการศึกษาให้มีความพร้อมกับการจัดการศึกษาพิเศษ เริ่มตั้งแต่ นักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูทุกคน ต้องได้รับการเรียนการสอน ทางทฤษฎีและทางปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษที่เรียนรวม การสนับสนุนจากต้นสังกัดด้าน นโยบาย งบประมาณ มีการนิเทศและติดตามอย่างต่อเนื่อง มีทีมสหวิชาชีพ เช่น จิตแพทย์ นักจิตวิทยา นักกิจกรรมบำบัด นักแก้ไขการพูด เข้ามาร่วมพัฒนานักเรียน ในโรงเรียนกับครูการศึกษาพิเศษ

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การศึกษาแบบเรียนรวมจะสามารถพัฒนาให้เกิดการยอมรับในสังคมได้อย่างสมบูรณ์ขึ้น ต้องมีปัจจัยที่ส่งเสริม ได้แก่ ด้านโอกาสทางการศึกษาที่เข้าถึงเด็กไทยทุกคนอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง การยอมรับจากสังคมในเรื่องความแตกต่างของบุคคลทั้งทางกายภาพและจิตใจ โดยระบบการศึกษา ต้องมุ่งส่งเสริมการพัฒนาตามศักยภาพ ความถนัด และความสนใจของแต่ละบุคคล ด้วยการจัด กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลายเพื่อให้สอดคล้องกับความสามารถที่แตกต่างกันของ นักเรียนแต่ละบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการประเมินการเรียนรู้ควรมีการวัดและประเมินผล จากเครื่องมือที่หลากหลาย การศึกษาแบบเรียนรวมนั้น เชื่อในปรัชญาของการอยู่ร่วมกันและความเท่าเทียมกันในสังคมที่ส่งเสริมการศึกษาเพื่อให้เด็กทุกคนได้มีโอกาสในการเรียนรู้การปรับตัว สามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้ และสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างปกติสุข โดย Sandkull (2005) นักการศึกษาพิเศษ ได้กล่าวถึงปัจจัยสำคัญที่ช่วยส่งเสริมให้การศึกษแบบเรียนรวมบรรลุผลได้ 4 ด้าน ดังนี้

1. ความยุติธรรมในสังคม (Social Justice) เด็กที่มีความต้องการพิเศษเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เมื่อเด็กปกติทุกคนได้รับการศึกษาในโรงเรียนปกติ เด็กที่มีความต้องการพิเศษก็ควรได้รับการศึกษาในโรงเรียนปกติด้วย หากกีดกันไม่ให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษเข้าเรียนปกติ นั่นคือ ความไม่ยุติธรรมในสังคม

2. ด้านการคืนสู่สภาวะปกติ (Normalization) หมายถึง การจัดสภาพการใด ๆ เพื่อให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษประเภทต่าง ๆ สามารถได้รับการเช่นเดียวกับคนปกติ
3. ด้านสภาพแวดล้อมที่มีข้อจำกัดน้อยที่สุด (Least Restrictive Environment) ซึ่งเป็นผลดีกับเด็กมากที่สุดโดยเด็กได้รับผลประโยชน์มากที่สุด
4. ด้านการเรียนรู้ (Learning) โดยมีความเชื่อว่า เด็กทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ ไม่ว่าเด็กนั้นจะเป็นเด็กปกติหรือเด็กที่มีความต้องการพิเศษก็ตาม หากเด็กมีความพร้อม และได้รับการสนับสนุนอย่างถูกต้องและถูกวิธี เด็กเหล่านี้ก็สามารถเรียนรู้ได้ตามศักยภาพของเขา ซึ่งสรุปองค์ความรู้ได้ ดังภาพที่ 2



ภาพที่ 2 องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

สรุป

แนวคิดพื้นฐานการศึกษาแบบเรียนรวม เป็นการจัดการศึกษาให้เด็กทุกคนได้เรียนรู้ร่วมกันในสภาพแวดล้อมที่มีข้อจำกัดน้อยที่สุด ซึ่งการศึกษาแบบเรียนรวมจะทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากจะอาศัยการทำงานร่วมกันของครูแล้ว ยังต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการขับเคลื่อน ตั้งแต่กฎหมาย พระราชบัญญัติต่าง ๆ และนโยบายการศึกษา ความเคลื่อนไหวของสื่อมวลชน การศึกษาวิจัยของนักวิชาการทางการศึกษา ผู้เชี่ยวชาญหลายสาขาอาชีพ ตลอดจนพ่อแม่หรือผู้ปกครอง ในลักษณะการรวมพลังของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในสังคมและชุมชนเพื่อช่วยให้การศึกษาแบบเรียนรวมประสบความสำเร็จ จากแนวคิดและทฤษฎีของการเรียนรวม อาจกล่าวได้ว่าเด็กที่มีความต้องการพิเศษเกิดการเรียนรู้ได้ดีเมื่อมีการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของเด็กแต่ละบุคคล โดยที่ยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงจะเห็นได้ว่าการศึกษาแบบเรียนรวมและการศึกษาแบบเรียนรวมนั้นมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ การศึกษาแบบเรียนรวม นักเรียนจะเรียนในห้องเฉพาะ วิชาปฏิบัติส่วนวิชาที่เน้นกระบวนการคิด นักเรียนจะถูกแยกออกมาเรียนในห้องเฉพาะ ซึ่งการศึกษา

แบบเรียนร่วมนั้น โรงเรียนทำหน้าที่เตรียมความพร้อมทั้งสถานที่ สภาพแวดล้อม เครื่องอำนวยความสะดวกให้เหมาะสมกับนักเรียนเป็นรายบุคคล จากกระบวนการ ที่มีความแตกต่างกันนั้น ยังพบว่า ทั้งสองระบบมีเป้าหมายเดียวกัน คือ การเปิดโอกาสให้นักเรียน ที่มีความต้องการพิเศษ เข้าไปเรียนรู้ เพิ่มพูนประสบการณ์ในสภาพแวดล้อมของโรงเรียน และ ได้พัฒนาศักยภาพของตนเองให้สูงสุด เพื่อสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างทัดเทียมเหมือนนักเรียนปกติ”

เอกสารอ้างอิง

- เบญญา ชลธาร์นนท์. (2544). **การศึกษาแบบเรียนรวม**. เอกสารประกอบการสอนรายวิชาการศึกษาระบบเรียนรวม. กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.
- ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง กำหนดประเภทและหลักเกณฑ์ของคณิศรทางการศึกษา พ.ศ. 2552. **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่มที่ 126 ตอนพิเศษ 80ง (8 มิถุนายน 2552).
- ดารณี อุทัยรัตนกิจ และคณะ. (2546) **การจัดการเรียนรวมในโรงเรียนและการพัฒนาของครูเพื่อการเรียนรู้สูงสุดของนักเรียน**. กรุงเทพฯ: โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ผดุง อารยะวิญญู และวาสนา เลิศศิลป์. (2551). **การเรียนรวม**. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เจ.เอ็น.ที.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่มที่ 116 ตอนที่ 47ก (19 สิงหาคม 2542).
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. **ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฎหมาย**. เล่มที่ 119 ตอนที่ 123ก (19 ธันวาคม 2545).
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่ม 134 ตอนที่ 40ก (6 เมษายน 2560).
- สุภัสสรา จตุโชคอุดม ญัฐยานันท์ เชาว์เฉลิมกุล ชนิตา มิตรานันท์ และชิวัน เขียววิจิตร. (2565). แนวโน้มการจัดการศึกษาเรียนรวมในประเทศไทยและปัจจัยสู่ความสำเร็จ. **วารสารวิจัยและพัฒนาการศึกษาพิเศษ**. 11(1): 17 - 34.
- สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ. (2561). **การติดตามและประเมินผล การจัดการศึกษาเรียนรวมสำหรับเด็กพิการและเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ**. กรุงเทพฯ: บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). **แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579**. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2561). **ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 - 2580**. (ฉบับประกาศราชกิจจานุเบกษา). กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- เสริมทรัพย์ วรปัญญา. (2565) สามทศวรรษหลังจากปญญาชาวมังกา: ความคืบหน้าของการนำนโยบายสู่การปฏิบัติในสถานศึกษาแบบเรียนรวมในประเทศไทยตามกรอบโครงสร้างซีท (SEAT FRAMEWORK) ด้วยวิธีการวิเคราะห์อภิมาน (META-ANALYSIS). **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**. 11(6): 250 - 266.

- Anastasiou, D., Kauffman, J. M., & Di Nuovo, S. (2015). Inclusive education in Italy: description and reflections on full inclusion. **European Journal of Special Needs Education**. 30(4): 429 - 44.
- Arduin, S. (2015). A review of the values that underpin the structure of an education system and its approach to disability and inclusion. **Oxford Review of Education**. 41(1): 105 - 121.
- Berger, I. E., Cunningham, P. H., & Drumwright, M. E. (2007). Mainstreaming corporate social responsibility: Developing markets for virtue. **California management review**. 49(4): 132 - 157.
- Education 2030. (UNESCO). Unstat Metadata ตัวชี้วัด 1 ตัวชี้วัด 2 Equitable **Quality Education: A Precondition for Sustainable Development** (Education International).
- Clark, C. Dyson, A., Millward, A. & Robson, S. (1999). Theories of Inclusion, Theories of Schools: deconstructing and reconstructing the 'inclusive school'. **British Educational Research Journal**. 25(2): 157 - 177.
- Hartmann, E. S. (2016). Understanding the everyday practice of individualized education program team members. **Journal of Educational and Psychological Consultation**. 26(1): 1 - 24.
- Ishwar Desai, I. (2007). **Inclusive education: Moving from theory to practice**. A Paper Prepared for The First National Convention on Inclusive Education. Bangkok: Srinakharinwirot University.
- Fitch, F. (2003). Inclusion, exclusion, and ideology: Special education students' changing sense of self. **The Urban Review**. 35(3): 233 - 252.
- Gordon, S. (2006). Making sense of the inclusion debate under IDEA. **B.Y.U. Education and Law Journal**. 2006(1): 189 - 191.
- Grenot-Scheyer, M. (1996). **The Inclusive Classroom. Professional's Guide**. Teacher Created Materials, 6421 Industry Way, Westminster, CA 92683.
- Jones, R. L. (1984). **Attitudes and Attitude Change in Special Education: Theory and Practice**. The Council for Exceptional Children, 1920 Association Dr., Reston, VA 22091.
- Kiuppis, F., & Peters, S. (2014). **Inclusive education for all as a special interest within the comparative and international education research community**. Annual Review of Comparative and International Education 2014.
- Karten, T. J. (2015). **Inclusion strategies that work: Research-based methods for the classroom**. Corwin Press.

-
- Lupart, D., & Webber, C. (2010). **Shkilna reforma v Kanadi: perekhid vidrozdilnykh systemosvity do inkliuzyvnykh shkil**. Defektolohiia. 1,6 - 11.
- Mallick, U., & Sheesh, K. S. (2013). Perspectives of students and parents about mainstreaming education for children with special needs in Bangladesh. **Asian Journal of Inclusive Education**. 1(1): 17 - 30.
- Moore, E. (2003). **Perspectives on educational provision amongst students with a special educational need, their parents and their teachers: A case study of advocacy**, to determine its effectiveness in facilitating self-determination, for students with a special education need in a mainstream secondary school. (Doctoral dissertation, University College Dublin).
- Opertti, R., Walker, Z., & Zhang, Y. (2013). **Inclusive education: From targeting groups and schools to achieving quality education as the core of EFA**. The SAGE Handbook of Special Education: Two Volume Set, 1, 149.
- Price, et. al., (2001). **Collaborative Teaching special education for inclusive classroom**. [Online], Available: [www.Parrot publishing.com](http://www.Parrotpublishing.com). (2024, 20 June).
- Shore, K. (2013). **Mainstreaming special education students: The parents' role**. Australia: Wiltshire.
- Sandkull, O. (2005). **Strengthening Inclusive Education by Applying a Right- based Approach to Education programming**. [Online], Available: www.unescobkk.org/fileadmin/ (2008, 10 May).
- Stubbs, S. (2002). **Inclusive education: Where there are few resources**. Greenland, Norway: The Atlas-Alliance.
- Sustainable Development Solutions Network. (SDSN). (2014). **Indicators and a monitoring framework for sustainable development goals - launching a data revolution for the SDGs**. (July), 233. [Online], Available: [http://unsdsn.org/wp-content/uploads/2015/05/150612-FINALSDSN-Indicator- Report1.pdf](http://unsdsn.org/wp-content/uploads/2015/05/150612-FINALSDSN-Indicator-Report1.pdf) (2024, 15 June).
- UNESCO, E. F. A. (2010). **Global monitoring report 2010; Reaching the marginalized**. Paris: UNESCO.
- UNESCO. (1990). **World Declaration on Education for All**. Jomtien, Thailand
- UNESCO. (1994). **The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education**. [Online], Available: <http://www.unesco.org/education/pdf/>. (2024, 09 June).
-